

Stashkevich N. M.

senior lecturer

Odessa national economic University, Odessa, Ukraine

Stashkevich O. S.

teacher

Odessa national economic University, Odessa, Ukraine

CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE

Сташкевич Н. М.

ст.викладач

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Сташкевич О. С.

викладач

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Проведено аналіз сучасного стану страхового ринку України, визначені основні проблеми при його здійсненні та основні напрямки розвитку.

***Ключеві слова:** страхування, страховий ринок, страхова справа, страховики, страхові премії, страхові виплати, страхові продукти.*

The analysis of the current state of the insurance market in Ukraine, determined main problems in its implementation and the main directions of development.

***Keywords:** insurance, insurance market, insurance, insurers, insurance premiums, insurance benefits, insurance products.*

Розвиток страхового ринку є похідною соціально-економічного розвитку країни. Зацікавленість держави в розвитку страхування зумовлюється тим, що завдяки йому стає можливим підвищення соціального захисту населення і господарюючих суб'єктів; зменшення навантаження на державний бюджет у

частині відшкодування непередбачуваних збитків природно-техногенного характеру; вирішення окремих проблем соціального забезпечення завдяки перенесенню державних соціальних виплат з коштів бюджету на страхові виплати. Страхування є стабільним і довгостроковим джерелом інвестування. Воно виконує не лише компенсаційну, а й накопичувально-заощаджувальну функцію. Водночас розвиток якісного страхування - процес поступовий і тривалий. При цьому зміни економічних умов породжують нові проблеми, від вирішення яких залежить стабільність та дієвість страхового ринку.

Страхування є потужною фінансово-кредитною системою, яка практично ні в чому не поступається банківській сфері. Завдання зі страхування господарських суб'єктів від наявних і потенційних загроз набувають все більшого і більшого значення у міру подальшого розвитку ринкових відносин і зростання конкуренції. Важливу роль у вирішенні цих питань відіграє формування в Україні фінансово стійкого страхового ринку. У сучасній економіці саме через страхування реалізується державна політика соціально-економічного захисту населення, а також формуються значні інвестиційні ресурси.

За останні роки кількість страховиків України демонструє тенденцію до зменшення. (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість страхових компаній України у 2009-2014 р.р.

Кількість страхових компаній	2008	2009	2010	2011	2012	2013	6 місяців 2014
Загальна кількість	469	450	456	442	414	407	400
в т.ч. СК «mon life»	397	378	389	378	352	345	348
в т.ч. СК «life»	72	72	67	64	62	62	52

складено за даними звітів dfp.gov.ua [1].

Станом на початок 2014 року до Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) України внесено 407 страхових організацій, в 2014 р. їх стало

вже 400, тоді як в 2008 р. налічувалось 469 страхових компаній У першому півріччі 2014 року загальна кількість страховиків скоротилося в порівнянні з аналогічним періодом минулого року на 4% - до 400 страхових компаній. З них 58 СК «life» і 342 СК «non-life». Однією з причин скорочення кількості учасників ринку стало посилення жорсткої політики державного регулятора щодо несумлінних компаній.

За шість місяців цього року Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг анулювала ліцензії 21 української страхової компанії, призупинила ліцензії 14 компаній, виключила з реєстру фінансових установ ще 5 страховиків. Однак Нацкомфінпослуг не збирається на цьому зупинятися: за інформацією комітету до кінця року ринок вітчизняного страхування покинуть ще 7-10% компаній. На думку фахівців, з 400 страхових компаній в Україні активно працюють на ринку лише 120. За їх словами, страховий ринок України - це 400 компаній, половина з яких «мертвонароджені» і не здійснюють страхування.

Незважаючи на значну кількість компаній, основну частку страхових премій на страховому ринку «non-life» (93,7%) акумулюють 100 СК (29,2% всіх СК «non-life»), а на страховому ринку «life» основну частку страхових премій (99,2%) акумулюють 20 СК (34,5% всіх СК «life»).

Основні показники діяльності страхового ринку України в 2008-2013 р.р., представлені в табл. 2., з якої видно, що всі ключові показники ринку значно зросли в 2013 р. після їх спаду протягом 2009-2011 р.р.

Загальна (валова) сума страхових премій, отриманих страховиками при страхуванні та перестраховуванні ризиків від страхувальників за 2008-2013 р.р. мала неоднозначну тенденцію – в 2009 р. вони зменшились проти 2008 на 14,9%, в 2010 р. – збільшились на 12,9%. В 2011 р. зменшення страхових премій склало 1,7%, в 2012 р. – 5,2% проти минулого року. Але у 2013 р. зростання премій склало 33,3% проти 2012 р.

Загалом за аналізуемий період 2008-2013 років загальна (валова) сума страхових премій, отриманих страховиками збільшилась на 19,4%.

Таблиця 2

Динаміка основних показників діяльності страхового ринку України в
2008-2013 р.р., млн. грн

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	6 місяців 2014
Валові страхові премії всього	24 008,6	20 442,1	23 081,7	22 693,5	21 508,2	28 661,9	11 040,3
Чисті страхові премії	15 981,8	12 658,0	13 327,7	17 970,0	20 277,5	21 551,4	8 719,4
Валові страхові виплати	7 050,7	6 737,2	6 104,6	4 864,0	5 151,0	4 651,8	2 397,9
Чисті страхові виплати	6 546,1	6 056,4	5 885,7	4 864,0	4 970,0	4 566,6	2 356,9
Страхові резерви	10 904,1	10 141,3	11 371,8	11 179,3	12 577,6	14435,7	13 802,9
Перестраховання	9 064,6	8 888,4	10 745,2	5 906,2	2 522,8	8 744,8	3 031,1
Активи страховиків	41 930,5	41 970,1	45 234,6	48 122,7	56 224,7	66 387,5	66 156,7

Складено за даними звітів dfr.gov.ua [1]

Валові страхові виплати, здійснені страховиками в 2009 р. зменшились на 4,4%, в 2010 р. – на 9,4%, в 2011 р. – на 20,3%. В 2012 р. відбулось зростання виплат на 5,9%, а в 2013 р. – знову зниження на 9,7% проти минулого року. Загалом за аналізованій період 2008-2013 р.р. загальна (валова) сума страхових виплат зменшилась на 34% (таблиця 2.2).

У 2013 році в порівнянні з 2012 роком на 33,3% збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 6,3%. Основним фактором зростання валових страхових премій, у порівнянні з 2012 роком, стало збільшення обсягу внутрішнього перестраховання на 5 879,6 млн. грн. (5,8 разів).

Разом з цим, питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за 2013 рік становила 75,2%, що на 19,1 в.п. менше в порівнянні з відповідним періодом 2012 року. Водночас активи сектора та страхові резерви зросли в 2013 р. проти 2012 р. на 18,1% та 14,8% відповідно., а за період 2008-2013 р.р.- на 60,4% та 32,4% відповідно.

В порівнянні з 2012 р. відбулося зростання рівня перестраховання на 246,6%, але яке зменшилось за аналізованій період на 3,5%.

У I півріччі 2014 році порівнянні з I півріччям 2013 року на 3 294,0 млн. грн. (23,3%) зменшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій зменшився на 1 718,0 млн. грн. (16,5%)

У структурі валових страхових премій переважна частка належить ризиковим видам страхування – 96% премій. Страхування життя забезпечило усього 4% отриманих страховиками України валових премій.

Валові премії, отримані страховиками України по ризиковим видам страхування мали таку ж тенденцію, як і загальні премії, тому що ризикові види страхування є найбільшими на ринку. Так, в 2009 р. їх зниження склало 14,6%, в 2010 р. вони зросли на 13,1% проти 2009 р. В 2011р. та 2012 р. знову був спад отриманих премій (3,8% та 5,3% відповідно. В 2013 р. було значне зростання отриманих премій по ризиковим видам страхування – на 32,9% проти 2012 р.

Загалом, за період 2008-2013 р.р. премії, отримані страховиками України по ризиковим видам зросли на 14,3%. Валові виплати по ризиковим видам страхування, навпроти, за аналізуємий період зменшились на 34%. Ризикові види страхування є найзначнішими на ринку, але є незначна динаміка до їх зменшення. Так, валові премії з ризикових видів страхування в 2008 р. склали 95,4%, а в 2013 р. – вже 91,4%, чисті премії в 2008 р. – 93,1%, а в 2013 р. – 88,5%. Таким чином, питома вага валових та чистих премій, отриманих страховиками України зі страхування життя, збільшилась за аналізуємий період відповідно до 8,6% та 11,5% відповідно.

У структурі валових страхових премій за ризиковими видами страхування найбільша частка страхових премій належить таким видам страхування, як: автострахування, страхування майна, страхування фінансових ризиків. Якщо розглянути 2013 -2014 рр. зменшення валових страхових премій відбулося з таких видів страхування, як: страхування фінансових ризиків (зменшення валових страхових платежів на 954,9 млн. грн. (48,3%)); страхування майна (зменшення валових страхових платежів на 559,2 млн. грн. (29,4%)); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (зменшення валових страхових платежів на 503,1 млн грн. (33,1%)); страхування

відповідальності перед третіми особами (зменшення валових страхових платежів на 358,5 млн. грн. (39,1%)); страхування кредитів (зменшення валових страхових платежів на 349,6 млн. грн. (54,3%)). Збільшення валових страхових премій на 132,0 млн. грн. (17,7%) відбулося з медичного страхування (безперервного страхування здоров'я).

Страхові резерви станом на 31.12.2013 зросли на 14,8% у порівнянні з аналогічною датою 2012 року, що пояснюється істотним збільшенням надходжень валових страхових платежів.

Також, у порівнянні з аналогічним періодом 2012 року зросли такі показники, як загальні активи страховиків, обсяг сплачених статутних капіталів (так, станом на 31.12.2013 їх приріст становив 18,1% та 4,5% відповідно). Разом з цим, активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів, зменшилися на 22,4%.

Приріст загальних активів страховиків у обсязі 18,1% у порівнянні з аналогічною датою 2012 року частково пояснюється тим, що до загального обсягу активів, у зв'язку зі змінами звітних форм для страховиків, стали включатися частки перестраховиків у страхових резервах у обсязі 3 052,8 млн. грн, яка до цього не збільшувала величини активів страховиків.

Зменшення активів, визначених ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів, обумовлене в першу чергу зменшенням обсягів акцій на 40,3% (з 29,9 млрд. грн. станом на 31.12.2012 до 17,8 млрд грн станом на 31.12.2013), які складають близько 47% зазначених активів. Також, зменшення спостерігається по таким видам активів як облігації (на 48,5%), нерухоме майно (на 7,9%), цінні папери, що емітуються державою (на 9,8%). При цьому, збільшилися активи у грошових коштах на поточних рахунках (на 15,6%), банківські вклади (депозити (на 6,3%), права вимоги до перестраховиків (на 59,5%).

Незважаючи на наявне зростання активів страхових компаній, ділова активність учасників ринку дещо скоротилася, про що свідчить як негативна

динаміка валових премій в період з 2010-2012рр., отриманих компаніями, так і зниження рівня виплат по більшості страхових продуктів, викликаного прагненням страховиків зберегти прийнятний рівень рентабельності. Також можна спостерігати зниження частки високоліквідних активів, таких як грошові кошти та банківські депозити, з одночасним стабільним приростом частки акцій в портфелях компаній. Враховуючи, що в більшості випадків це виявляються низьколіквідні акції пов'язаних компаній, наявність такої динаміки таїть у собі загрозу як для стійкості компаній, чії активи перевантажені неліквідними цінними паперами, так і для ліквідності ринку в цілому.

Ще однією характерною тенденцією минулих років стало істотне скорочення обсягів вихідного перестраховування у зв'язку з оподаткуванням даних операцій у розмірі 3 %. З одного боку, це дозволило зберегти видимість позитивної динаміки чистих премій та фінансового результату. З іншого боку, скорочення частки перестраховування посилює ризикове навантаження на компанію, негативно позначаючись на фінансовій стійкості в цілому. Українські страховики в 2013 році передали в вихідне перестраховування більш 8,745 млрд. грн., що в 3,5 рази більше, ніж роком раніше. За підсумками 2013 року найбільше премій по вихідному перестраховуванню, переданому нерезидентам, було направлено в Росію - 41% (669,9 млн. грн.). Далі з істотним відривом слідує Німеччина - 17% (277,8 млн. грн.), Великобританія - 13% (212,4 млн. грн.) і Швейцарія - 10% (163,4 млн. грн.). За договорами перестраховування ризиків станом на 30.06.2014 українські страховики (цеденти, перестраховальники) сплатили часток страхових премій 3 031,1 млн. грн. (станом на 30.06.2013 – 4 718,3 млн. грн.)

На сьогоднішній день ми спостерігаємо наступні фактори впливу на страховий ринок України:

1. Втрата Криму - Крим в регіональній структурі страхового портфеля по ринку займав в середньому близько 10% страхових платежів. Треба відзначити, що разом з «виходом» з Криму українських страхових компаній,

скоротився як сам ринок страхування, так і фактичний розмір зобов'язань. Ми втратили і портфель договорів, і скоротили реальний портфель зобов'язань.

2. Бойові дії на Сході України - страхові потоки безпосередньо зі Сходу України зменшуються внаслідок скорочення бізнес-активності на цих територіях. Формально ж обсяг відповідальності залишається колишнім. Крім того, бойові дії призвели до зростання випадків страхових подій.

3. Газ - впливає на ринок страхування так само як і підвищення ціни на бензин. Можна прогнозувати економічний спад в країні, якщо не відновлять поставки газу за адекватною ціною.

4. Економічний спад - втрата Криму, АТО на Сході України, газовий конфлікт, концентрація бізнесу в руках минулої влади - все це ланки ланцюга, який тягне країну до економічної кризи. Скорочення виробництва тягне за собою падіння доходів населення, а значить і їх витрат. Страхування далеко не сама пріоритетна стаття витрат для домогосподарств, що робить його досить уразливим.

5. Розрив відносин з Росією - це надає вагомий вплив на страховий ринок України, тому що частина українського страхового бізнесу безпосередньо належить російському капіталу. Не варто забувати - існує ще й російський ринок перестрахування.

6. Зближення із Заходом - з одного боку «підтягування» українських компаній до цивілізованих стандартів, але з іншого витіснення українських компаній з ринку.

7. Плутанина з чиновниками, майбутні вибори до Верховної Ради - для бізнесу це складний період, адже з одного боку є чітка орієнтація на роботу в більш прозорих, європейських умовах, а з іншого нікуди не зник «відкатний» підхід. Це породжує небажання брати на себе відповідальність за стратегічні рішення, тому немає розуміння, яким буде завтра. Але в силу того, що слідом за революцією прийшла хвиля тотальних перевірок, чехарда зі змінами цілком зрозуміла.

На сьогоднішній день страховий ринок України продовжує зберігати великий потенціал зростання, він як і раніше цікавий міжнародним інвесторам. При цьому відсутність ефективних і необхідних законодавчих реформ гальмує процес його розвитку. Страхування в Україні зможе активно розвиватися за умови наявності нормативно-правової бази, розробленої на основі міжнародних стандартів. Український страховий ринок необхідно зробити максимально доступним, прозорим і зрозумілим для населення. Сьогоднішня ситуація в країні хоч і не привела до обвалу економіки, але зумовила виникнення тривожних тенденцій. Тому потрібно підвищувати рівень захищеності громадян і підприємств різних форм власності від різних груп ризиків. Зараз як ніколи актуальне питання захисту населення і його майна, і варто зазначити, що цього з боку держави люди ніяк не відчують.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС є без перебільшення наймасштабнішим пакетом домовленостей в історії Незалежної України. Економічна частина Угоди в тій чи іншій мірі охоплює основні сфери і галузі економіки, в т.ч. страховий бізнес. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає можливість встановлювати заходи нагляду на ринку страхових послуг з метою захисту інвесторів, страхувальників та вигодонабувачів, а також забезпечення цілісності та стабільності фінансової системи. Відповідно до змісту Угоди Україна зобов'язується почати поступове зближення національного законодавства з питань страхування нормам відповідного регулювання ЄС. Таким чином, підписання Угоди про асоціації між Україною та ЄС суттєво вплине на подальший розвиток вітчизняного страхового ринку, зокрема очікується:

- 1) значне зростання питомої ваги перестраховиків Німеччини, Великобританії, Швейцарії, Австрії, Франції та посилення ролі перестраховиків Польщі, Ірландії, Італії, Словенії та Іспанії (на фоні незначного скорочення частки перестраховування в Росії);

- 2) відкриття в Україні дочерніх компаній і філій європейських страховиків;

- 3) реформування автостраховання;
- 4) проведення пенсійної і медичної реформ;
- 5) введення нових видів страхування (страхування відповідальності за якість продукції / товарів / послуг, інвестиційне страхування життя);
- 6) активний розвиток субсидованого агростраховання;
- 7) перехід страховиків на загальну систему оподаткування;
- 8) запровадження європейських стандартів класифікації ризиків у страхуванні;
- 9) підвищення вимог до формування статутного капіталу та впровадження міжнародних норм корпоративного управління;
- 10) підвищення рівня захисту прав споживачів страхових послуг, в т.ч. створення фінансового омбудсмена.

Внаслідок введення вищевказаних змін українські домогосподарства і корпоративний сектор як споживачі страхових послуг отримають можливість доступу до страхових продуктів по більш справедливими цінами, оскільки зросте конкуренція.

Література.

1. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>
2. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012-2021 роки – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ufu.org.ua/files/strateg/UFU_strategiya_rozvitku_strahrinku_2012-2020.pdf
3. Регуляторный захват, стагнация и перезагрузка страхового рынка Украины в 2014 году – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://forinsurer.com/news/14/04/16/30790>